

ทัศนคติของเกษตรกรที่มีต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทาง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน

Farmers' attitude toward farming in accordance with the
philosophy of sufficiency economy in U-mong municipality,
Meuang district, Lamphun province

ปภพ จีรัตน์, พุฒิสรรค์ เครือคำ, พหล ศักดิ์คะทัศน์ และ สายสกุล ฟองมูล

Papob Jeerat^{1*}, Phutthisun Kruekum, Phahol Sakkatat and Saisakul Fongmul

สาขาวิชาพัฒนาศาสตร์พยากรและส่งเสริมการเกษตร คณะผลิตกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ 50290
Division of Resources Development and Agricultural Extension, Faculty of Agricultural Production
Maejo University, Chiang Mai 50290

* Corresponding author: papob9261@gmail.com

Abstract

This study aimed to investigate: 1) socio-economic attributes of farmers; 2) knowledge and attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy of the farmers; 3) factors effecting attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy of the farmers; and 4) suggestions related to the creation of attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy. The sample group in this study consisted of 272 farmers living in U-Mong municipality, Lamphun province and they were obtained by two-stage sampling. A set of questionnaires was used for data collection and analyzed by using descriptive statistics i.e. frequency, percentage, mean, and standard deviation. Also, inferential statistics (stepwise multiple regression analysis) was employed in this study.

Results of study indicated that most of the respondents were male, 61 years old on average, married, and elementary school graduation or below. They had 4 family members and 2 household workforces on average. The respondents had a farming area for 3.56 rai and earned an income from farming for 86,234.30 baht per year on average. They had farming experience for 28 years on average and were member of 3 agricultural groups on average. The respondents contracted agricultural personal twice a year and joined agricultural training/trips for twice a year on average. Moreover, they joined agricultural tradition or activities for 3 times a year on average. They perceived new/information about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy 27 times per month on average. It was found that the respondents has a high level of knowledge and attitudes about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy. There was a statistically significant relationship between attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy and the following factors: agricultural personal contact (sig.<0.05), agricultural training/trip and knowledge about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy (sig.<0.01)

According to results of the study, the following were suggestion for creating attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy: 1) promotion and extension of the philosophy of sufficiency economy in farming; 2) adoption of the philosophy of sufficiency economy to cope with climate change and economic crisis; 3) creating activities promoting farmer participation in the adoption of the philosophy of sufficiency economy and; 4) instilling consciousness of livelihoods in accordance with the philosophy of sufficiency economy to children of farmers.

Keywords: farmer attitude, philosophy of sufficiency economy, sufficiency economy farming, Lamphun province

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร 2) เพื่อศึกษาทัศนคติที่มีต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ 4) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยคือ เกษตรกรที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จำนวน 272 คนซึ่งได้จากการสุ่มตัวอย่าง เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วยค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 61 ปี อยู่ในสถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน แรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.56 ไร่ มีรายได้ในภาคการเกษตรเฉลี่ย 86,234.30 บาทต่อปี มีประสบการณ์ในการทำเกษตรเฉลี่ย 28 ปี เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรในชุมชนเฉลี่ย 3 กลุ่ม ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 27 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาพอเพียงอยู่ในระดับมาก มีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่การเกษตร มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในที่ระดับ 0.05 ส่วนการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาพอเพียง มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในที่ระดับ 0.01

สำหรับข้อเสนอแนะต่อการสร้างทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรที่สำคัญคือ ควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดแนวทางการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรมให้เกิดผลรูปธรรม ควรเน้นการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจที่กระทบต่อภาคการเกษตร ควรมีการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรกรมีส่วนร่วมในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ และควรมีการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่บุตรหลานเกษตรกร

คำสำคัญ: ทัศนคติของเกษตรกร ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรกรรมแบบพอเพียง จังหวัดลำพูน

คำนำ

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ภาคการเกษตรของประเทศไทยต้องเผชิญกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศซึ่งมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ดังเห็นได้จากการประสบภาวะภัยแล้ง อุทกภัย หรือการระบาดของโรคและแมลงศัตรูพืชชนิดใหม่ ส่งผลให้ผลผลิตทางการเกษตรได้รับความเสียหายทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่เกษตรกรต้องใช้ต้นทุนและปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้นอีกจำนวนมาก ประกอบกับการผันผวนของสภาพเศรษฐกิจทั้งในประเทศและต่างประเทศที่มีผลกระทบโดยตรงต่อราคาสินค้าเกษตรที่ไม่สามารถควบคุมและคาดการณ์ได้ อีกทั้งเกษตรกรยังขาดความสามารถหรือองค์ความรู้ในการจัดการรับมือกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำมาสู่การขาดรายได้ หรือมีกำไรที่ลดลง ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตหรือการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งทำให้มีความจำเป็นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะต้องมีการกู้ยืมเงินจากแหล่งสถาบันทางการเงินเพื่อทดแทนรายได้สูญเสียไป อันเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เกษตรกรยังไม่สามารถที่จะหลุดพ้นจากภาระหนี้สินและความยากจน (หิรัญย์, 2559)

ในการหาแนวทางเพื่อให้เกษตรกรสามารถแก้ไขปัญหาและพึ่งพาตนเองในการดำเนินวิถีการผลิตได้อย่างมั่นคงนั้น เป็นที่มาของการจัดทำแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ที่ได้มีการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร ตลอดจนการส่งเสริมการทำเกษตรกรรมอย่างยั่งยืนให้เห็นผลในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะการทำเกษตรแบบผสมผสาน เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรอินทรีย์ ซึ่งจะช่วยเพิ่มรายได้

ให้กับเกษตรกร รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาองค์ความรู้ของเกษตรกรสู่เกษตรกรมืออาชีพให้สามารถบริหารจัดการการทำเกษตรกรรมแบบครบวงจรตั้งแต่การผลิต แปรรูป และการตลาด ตลอดจนสร้างการรวมกลุ่มเกษตรกรให้เข้มแข็งและสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายของเกษตรกร และสถาบันเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2559)

เทศบาลตำบลอุโมงค์ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นการทำเกษตรกรรมและถือเป็นชุมชนหนึ่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้น้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเข้ามาปรับใช้ในการพัฒนาการเกษตรในพื้นที่ อาทิ การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียง แหล่งปฏิบัติการเรียนรู้กองทุนออมทรัพย์สวัสดิการประชาชนตำบลอุโมงค์ ศูนย์อุโมงค์ตลาดโลกร้อน และแหล่งปฏิบัติการเรียนรู้การบริหารจัดการองค์กรแบบมีส่วนร่วม (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น, 2554) โดยมีความมุ่งหวังในการยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกร ให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีความสามารถในการจัดการภาระหนี้สินของครอบครัว ตลอดจนการมีแหล่งอาหารที่ปลอดภัยจากการทำเกษตรเชิงอนุรักษ์ เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความสามัคคี และที่สำคัญทางหน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่นของเทศบาลตำบลอุโมงค์มีความประสงค์ที่จะขยายการประยุกต์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรมให้แพร่ขยายไปทั่วทุกครัวเรือนเกษตรกรในเขตพื้นที่ปกครอง อย่างไรก็ตามการส่งเสริมการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในทางปฏิบัตินั้นยังมีข้อจำกัดและขาดการศึกษาข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ของเกษตรกรรวมถึงช่องทางที่

จะช่วยให้เกษตรกรเกิดความเข้าใจและมีการนำไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรในครัวเรือน

เพื่อให้การส่งเสริมการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมให้ได้นั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกร โดยเฉพาะข้อมูลระดับทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรว่าอยู่ในระดับใด และมีปัจจัยใดบ้างที่มีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรและข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อการสร้างทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงว่าเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการพัฒนาและส่งเสริมการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลโหมงค์ อีกทั้งยังเป็นการสนองประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมผ่านการเลี้ยงดูในครอบครัว โดยส่งเสริมให้มีการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580), 2561) และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ข้อที่ 1 ของแผนพัฒนาการเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ในการขยายผลการทำการเกษตรตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสร้างจิตสำนึกให้แก่เกษตรกรให้ครอบครัวทุกคนร่วมกันเพื่อไปสู่การสร้างความสำเร็จให้แก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกรต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลโหมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยมีการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ เกษตรกรที่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลโหมงค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน จำนวน 11 หมู่บ้าน ซึ่งมีการคำนวณหาประชากรและกลุ่มตัวอย่างด้วยการใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (Two-Stage Sampling) (ประชุม, 2541) โดยขั้นตอนที่ 1 เป็นการสุ่มหมู่บ้านได้จำนวน 6 หมู่บ้าน มีครัวเรือนเกษตรกรจำนวน 851 ครัวเรือน จากนั้นกำหนดขนาดตัวอย่างตามสูตรของ Yamane (1973) ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 95 ยอมให้เกิดความคลาดเคลื่อนที่ระดับ 0.05 ได้กลุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกร 272 ครัวเรือน และขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างครัวเรือนเกษตรกรจากหมู่บ้านตัวอย่าง 6 หมู่บ้าน ด้วยวิธีการแบ่งสัดส่วนประชากร (Proportional to size) เพื่อทราบจำนวนครัวเรือนตัวอย่างแต่ละหมู่บ้าน และกำหนดให้ผู้ตอบแบบสอบถามครัวเรือนละ 1 คน ซึ่งจะได้จำนวนเกษตรกรตัวอย่างทั้งหมด 272 คน โดยการวิจัยครั้งนี้ได้ดำเนินการวิจัยตั้งแต่เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2560 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2561

การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

แหล่งข้อมูลที่รวบรวมเพื่อใช้ในการวิจัยสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) ข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารรายงานการวิจัย และข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลอุโมงค์ จากสำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ และ 2) ข้อมูลปฐมภูมิ โดยมีการใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย (วนิดา และคณะ, 2560) ซึ่งมีจำนวน 272 ชุด โดยเก็บจากเกษตรกรเป็นรายบุคคล

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ สังคมของเกษตรกร ระดับความรู้ และทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 2) การวิเคราะห์หาปัจจัยที่ส่งผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน โดยการใช้สถิติอนุมาน ได้แก่ การวิเคราะห์พหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) และ 3) การวิเคราะห์ข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติที่ดีในการทำเกษตรกรรมภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการใช้วิธีการจัดประเภทและจัดกลุ่ม (Categorize and Sort) ซึ่งการวิเคราะห์ในส่วนที่ 1 และ 2 จะใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ช่วยในการบันทึก จัดการ และวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล

ข้อมูลพื้นฐานส่วนบุคคล เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกร

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุเฉลี่ย 61 ปี อยู่ในสถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 4 ไร่ มีรายได้ภาคการเกษตรเฉลี่ย 86,234.30 บาทต่อปี มีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมเฉลี่ย 28 ปี เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรในชุมชนเฉลี่ย 3 กลุ่ม ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 27 ครั้งต่อเดือน

ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 14 คะแนน อยู่ในระดับมาก (Table 1) มีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงรวมทุกด้านอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด (Table 2)

Table 1 A number and percentage of farmer on the basis of a level of knowledge about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy

(n=272)

A level of knowledge about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy	No.	%
Low	-	-
Moderate	163	59.93
High	109	40.07
\bar{X} = 14.53 Min-Max = 9-20 S.D. = 2.298		

Table 2 An average mean score, standard deviation, and a level of attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy

(n=272)

Attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy	\bar{X}	S.D.	Description
Moderation	4.15	.523	Agree
Reasonableness	4.33	.459	Agree
Good immunity	4.30	.450	Agree
Knowledge condition	4.16	.476	Agree
Virtue condition	4.36	.509	Agree
Total	4.26	.407	Agree

ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร การวิเคราะห์เพื่อหาปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ซึ่งเป็นการหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตาม (ตัวแปรเกณฑ์) กับตัวแปรอิสระ (ตัวแปรพยากรณ์) ตั้งแต่ 2 ตัวขึ้นไป (วารุ, 2553) โดยการวิเคราะห์ได้คัดเลือกตัวแปรอิสระจากการทบทวนวรรณกรรม

ทั้งหมด 15 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา สมาชิกในครัวเรือน แรงงานในครัวเรือน พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรม รายได้ในภาคการเกษตร การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรในชุมชน การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร การเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงาน การเข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกษตร การรับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร เพื่อหาว่าตัวแปรอิสระใดมีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตาม

แนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และส่งผลในเชิงบวกหรือลบ ทั้งนี้การศึกษาปัญหา Multicollinearity พบว่าไม่มีตัวแปรอิสระใดที่มีความสัมพันธ์กันสูงเกิน 0.80 อันจะทำให้เกิดการละเมิดข้อกำหนดเบื้องต้นของการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) (สุชาติ, 2545)

การวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพบว่าตัวแปรอิสระทั้งหมด 15 ตัวแปรมีอิทธิพลต่อตัวแปรตาม คือ ทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ร้อยละ 48.30 ($R^2 = .483$) และเมื่อพิจารณาตัวแปรอิสระที่มีผลต่อทัศนคติเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ พบว่ามีทั้งหมด 3 ตัวแปร คือ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ส่วนการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาพอเพียง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ซึ่งทั้ง 3 ตัวแปรนี้มีความสัมพันธ์ในทางบวกทั้งหมด (Table 3) และสามารถวิจารณ์ผลการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. เกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ครั้งต่อปี จะส่งผลทำให้มีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น .035 คะแนน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมต่างๆ ที่สำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ได้จัดขึ้นนั้นมีการจัดโครงสร้างและมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบโครงการอย่างเป็นกิจจะลักษณะ

อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้เกษตรกรหรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีโอกาสสอบถามเพิ่มเติมได้โดยตรง อาทิ โครงการศูนย์การเรียนรู้ครัวเรือนเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีการส่งเสริมการทำเกษตรแบบธรรมชาติ และการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในครัวเรือน และสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการนั้นจะได้รับการส่งเสริมต่างๆ และมีการจัดประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันกับเจ้าหน้าที่จากสำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานอื่นๆ ทั้งในและนอกชุมชน (วัลลภ และคณะ, 2556)

2. เกษตรกรที่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น 1 ครั้งต่อปี จะทำให้มีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น .051 คะแนน (อรุณวดี, 2555) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการในองค์กรของหน่วยงานของเทศบาลตำบลอุโมงค์นั้นได้ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการปฏิบัติ จึงส่งผลให้รูปแบบของกิจกรรมการฝึกอบรมที่เกษตรกรหรือประชาชนในชุมชนนั้นส่วนใหญ่เป็นการปรับใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การอบรมการทำปุ๋ยและน้ำหมักอินทรีย์ การทำเกษตรแบบปลอดภัยตลอดจนการมีศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลอุโมงค์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับเกษตรกรที่ต้องการองค์ความรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยเฉพาะ อีกทั้งทางเทศบาลตำบลอุโมงค์ได้ใช้พื้นที่ของศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลอุโมงค์เป็นหลักในการจัดโครงการฝึกอบรมหรือกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับการเกษตร จึงเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่เกษตรกรได้เห็นรูปแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ทั้งในเชิงทฤษฎีไปจนถึงการปฏิบัติ เช่น วิธีการปลูกข้าวแบบอินทรีย์ การจัดการพื้นที่ตามแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นต้น นำไปสู่การสร้างความสำเร็จและการนำไปประยุกต์ใช้กับการทำเกษตรกรรมของตนเอง (บุษกร และศุภกัญญา, 2558)

3. เกษตรกรที่มีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น 1 คะแนน จะทำให้มีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้น .085 คะแนน (ศศิกาญจน์ และอรนันท์, 2560) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ได้มีการมุ่งเน้นนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำเนินวิถีชีวิตของประชาชนในพื้นที่ปกครอง และประกอบกับการที่ประชาชนส่วนมากอยู่ในอาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรม ดังนั้นกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นการส่งเสริมการประยุกต์ใช้จึงมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาคการเกษตร โดยเฉพาะการมุ่งเน้นการเผยแพร่และถ่ายทอดองค์ความรู้หรือการสร้างความสำเร็จในการจัดการรูปแบบการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ตำบลอุโมงค์ เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การจัดการพื้นที่เกษตรกรรมตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรกรรมทั้งแบบอินทรีย์และแบบปลอดภัย ตลอดจนการให้ความรู้ในการลดต้นทุนในการซื้อปัจจัยการผลิต เช่น การทำปุ๋ยหมักจากเศษผักผลไม้ การทำน้ำหมักชีวภาพ หรือการทำปุ๋ยคอก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการสร้างทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

การศึกษาข้อเสนอแนะของเกษตรกรในการสร้างทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าเกษตรกรมีความประสงค์ที่จะให้หน่วยงานของรัฐทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ตลอดจนหน่วยงานพัฒนาภาคเอกชนและสถาบันทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมให้เกิดการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังนี้ 1) ควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดแนวทางการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรมให้ผลในรูปแบบหรือในทางปฏิบัติให้มากขึ้น 2) ควรมีการเน้นการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจในภาคการเกษตร 3) ควรมีการสร้างกิจกรรมที่เสริมสร้างให้ครัวเรือนเกษตรกรมีส่วนร่วมในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรกรรม และ 4) ควรมีการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่บุตรหลานเกษตรกร

Table 3 Factors effecting attitudes towards farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy of the farmers

Independent variable	Dependent variable		
	Attitude toward farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy		
	B	t	Sig.
1. Agricultural personal contact	.035	2.582	.010*
2. Joining agricultural training or trips	.051	3.720	.000**
3. Knowledge about farming in accordance with the philosophy of sufficiency economy	.085	7.842	.000**
Constant	2.829	21.166	.000**
R ² = 0.483 (48.3%)		F = 83.554	Sig.F = 0.000**

*, ** = Significant difference at probability level 0.05 and 0.01, respectively

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลโมังค์ อำเภอเมืองลำพูน จังหวัดลำพูน สามารถสรุปผลการวิจัยได้ว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 61 ปี อยู่ในสถานภาพสมรส สำเร็จการศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาหรือต่ำกว่า มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 4 คน มีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 2 คน มีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 4 ไร่ มีรายได้จากการเกษตรเฉลี่ย 86,234.30 บาทต่อปี มีประสบการณ์ในการทำเกษตรกรรมเฉลี่ย 28 ปี เข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเกษตรในชุมชนเฉลี่ย 3 กลุ่ม ติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานเกี่ยวกับ

การทำเกษตรกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 2 ครั้งต่อปี เข้าร่วมกิจกรรมหรือประเพณีเกี่ยวกับการเกษตรเฉลี่ย 3 ครั้งต่อปี ได้รับข้อมูลข่าวสารจากสื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเฉลี่ย 27 ครั้งต่อเดือน เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมแบบพอเพียงอยู่ในระดับมาก และมีทัศนคติต่อการทำเกษตรกรรมแบบพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก

ปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติมีทั้งหมด 3 ตัวแปร ได้แก่ การติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตร มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวกที่ระดับ 0.05 การเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตร และ

ความรู้เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมในระดับครัวเรือนตามแนวทางปรัชญาพอเพียง มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทางบวกที่ระดับ 0.01

เกษตรกรรมมีข้อเสนอแนะต่อการสร้างทัศนคติที่ดีในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือควรมีการส่งเสริมและถ่ายทอดแนวทางการปรับใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการทำเกษตรกรรมให้เกิดผลในรูปธรรมหรือในทางปฏิบัติให้มากขึ้น ควรมีการเน้นการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและการผันผวนของภาวะเศรษฐกิจในภาคการเกษตร ควรมีการสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ครัวเรือนเกษตรกรรมมีส่วนร่วมในการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการทำเกษตรกรรม และควรมีการส่งเสริมการปลูกฝังจิตสำนึกในการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่บุตรหลานเกษตรกร

ข้อเสนอแนะ

1. จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีการติดต่อกับเจ้าหน้าที่ทางการเกษตรมากขึ้นก็จะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นทางเทศบาลตำบลอุโมงค์หรือหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเกษตร เช่น สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานเกษตรอำเภอ ควรมีการสร้างช่องทางการติดต่อขอคำปรึกษาที่เกษตรกรสามารถเข้าถึงและใช้ได้สะดวกและง่าย ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้รับรู้รับทราบอย่างทั่วถึง อีกทั้งควรมีการมุ่งเน้นการลงพื้นที่เยี่ยมเยียนเกษตรกร สอบถามปัญหาและความต้องการของเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมให้

เจ้าหน้าที่เทศบาลได้พบปะเกษตรกร เกษตรตำบลลงพื้นที่พบเกษตรกร เป็นต้น

2. ด้านการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานด้านการเกษตรพบว่า เกษตรกรที่มีการเข้าร่วมฝึกอบรมหรือดูงานทางด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น มีผลทำให้มีทัศนคติเห็นด้วยต่อการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น ดังนั้นทางสำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ควรมีการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมวิชาการเกษตร และกรมพัฒนาชุมชน หรือองค์กรพัฒนาภาคเอกชนต่างๆ มูลนิธิสนับสนุนในการจัดกิจกรรมฝึกอบรมหรือดูงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดการกับปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศและเศรษฐกิจ เช่น การจัดทำแปลงสาธิตการทำเกษตรกรรมแบบใช้น้ำน้อย การจัดการโรคและแมลงศัตรูพืชแบบผสมผสาน หรือการรวมกลุ่มเพื่อแปรรูปและจำหน่ายสินค้าทางการเกษตร ตลอดจนเปิดโอกาสให้เกษตรกรได้เข้ามามีส่วนในการกำหนดหรือการวางแผนการจัดทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเป็นส่วนช่วยให้การดำเนินงานส่งเสริมนั้นมีความเหมาะสมและตรงความประสงค์ของเกษตรกรมากขึ้น

3. จากการศึกษาในส่วนของความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นจะมีแนวโน้มที่จะมีทัศนคติเห็นด้วยในการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้นควรมุ่งเน้นให้ทางสำนักงานเทศบาลตำบลอุโมงค์ ตลอดจนผู้นำชุมชนทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องอื่นๆ เช่น กรมวิชาการเกษตร กรมส่งเสริมการเกษตร ศูนย์เกษตรกรรม

ยั่งยืน หรือสถาบันทางการศึกษาต่างๆ เข้ามาสร้าง ความร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นภาคการเกษตร ในการสร้างองค์ความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยี เกี่ยวกับการทำเกษตรกรรมตามแนวทางปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียงที่สามารถเข้าใจได้ง่ายและเน้น ในเชิงปฏิบัติควบคู่ไปกับทฤษฎี ได้แก่ การสร้าง องค์ความรู้เกี่ยวกับการผลิตเมล็ดพันธุ์พืชไว้ใช้เอง การใช้สารเคมีอย่างถูกวิธีและปลอดภัยในการกำจัด โรคและศัตรูพืช การผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การลดต้นทุน ในการทำเกษตรกรรม รูปแบบการจัดการน้ำในการ ทำเกษตรกรรมในสภาพแห้งแล้ง พัฒนาอาชีพเสริม ในช่วงหลังฤดูการเก็บเกี่ยว และความรู้ในเรื่อง ระบบตลาดค้าขายผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น อีกทั้งควรมีการพิจารณาจัดทำสื่อชนิดต่างๆ เพื่อ เป็นการเผยแพร่องค์ความรู้การทำเกษตรกรรมตาม แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เกษตรกรเกษตรกร เช่น การจัดทำปฏิทินการปลูกพืชตลอด 12 เดือน การจัดทำคู่มือการป้องกันและกำจัดโรคและแมลง ศัตรูพืชแบบผสมผสาน เป็นต้น

4. ในด้านสภาพพื้นฐานส่วนบุคคลพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีอายุเฉลี่ยอยู่ในกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกำลังเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ ควรมีการจัดโครงการ หรือกิจกรรมที่มีส่วนช่วยให้เกษตรกรผู้สูงอายุมี รายได้เสริมจากการทำเกษตรกรรม เช่น การให้ ความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรม ได้แก่ จักสาน ปักผ้า เย็บผ้า ตลอดจนการส่งเสริมการทำเกษตรกรรม แบบประณีตหรือแบบผสมผสานที่ให้เกษตรกรมี การปลูกพืชชนิดอื่นควบคู่ไปกับพืชชนิดหลัก ตลอดจนมีการจัดหาเกษตรกรผู้สูงอายุที่เป็น ประชาชนชาวบ้านหรือมีความรู้ความเชี่ยวชาญ เกี่ยวกับภูมิปัญญาทางการเกษตร เช่น สมุนไพร พื้นบ้าน เครื่องมือการเกษตรในอดีต พิธีกรรม

ดั้งเดิมที่เกี่ยวกับการเกษตรต่างๆ ให้เป็นวิทยากร ในการถ่ายทอดสู่เยาวชนในพื้นที่

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ที่สนับสนุนทุนการศึกษา “ทุนศิษย์ก้นกุฏิ” เพื่อใช้ในการดำเนินการศึกษา วิจัยในครั้งนี้ พร้อมทั้งขอขอบคุณเจ้าหน้าที่เทศบาล ตำบลอุโมงค์ และผู้นำชุมชนที่ให้ความกรุณา อนุเคราะห์ข้อมูลและการอนุญาตให้สำรวจพื้นที่ ตลอดจนขอขอบคุณเจ้าหน้าที่โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบลอุโมงค์ และอาสาสมัคร สาธารณสุขประจำหมู่บ้านที่ให้ความกรุณา ช่วยเหลือคณะผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และ ขอขอบคุณเกษตรกรในเขตเทศบาลตำบลอุโมงค์ อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ที่ให้ข้อมูลในการวิจัย จนสำเร็จลุล่วงด้วยดี

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. 2554. ชุมชน ท้องถิ่น นำอยู่อย่างเพียงพอด้วยปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงอย่างยั่งยืน. สำนักงาน กิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหาร ผ่านศึก, กรุงเทพฯ.

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2559. แผนพัฒนา การเกษตรในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, กรุงเทพฯ.

บุษกร คำโฮม และศุภกัญญา จันทรุกษา. 2558. แบบจำลองการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงของนักศึกษา คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. วารสารปัญญา ภิวัฒน์ 7(พิเศษ): 86-98.

- ประชุม สุวัตถี. 2541. การสุ่มตัวอย่างเพื่อการวิจัย. วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ 38(3): 103-130.
- ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580). (2561, 13 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 135 ตอนที่ 82 ก. หน้า 1-72.
- วนิดา วาตีเจริญ รังสรรค์ เลิศในสัตย์ และสมบัติ ทัมทรัพย์. 2560. ระเบียบวิธีวิจัยจากแนวคิด ทฤษฎีสู่ภาคปฏิบัติ. ซีเอ็ดยูเคชั่น, กรุงเทพฯ.
- วัลลภ จันดาเข้าสู่วัฒน์ อีระพงษ์ ธนากร และ ภูมิศักดิ์ อินทนนท์. 2556. การจัดการพัฒนารูปแบบวนเกษตรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาเกษตรกรใน 4 อำเภอของจังหวัดอุดรธานี. วารสารมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี 4(2): 131-150.
- วาโร เฟิงสวัสดิ์. 2553. สถิติประยุกต์ สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์. สุวีริยาสาส์น, กรุงเทพฯ.
- ศศิกายจณ์ สกุลปัญญาวัฒน์ และอรนันท์ หาญยุทธ. 2560. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอกชน. วารสารพยาบาลตำรวจ 9(1): 144-186.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2545. การใช้สถิติในงานวิจัยอย่างถูกต้องและได้มาตรฐานสากล. เฟื่องฟ้า พรินติ้ง, กรุงเทพฯ.
- หิรัณย์ กุลเรืองทรัพย์. 2559. ฝ่าวิกฤติยุคเศรษฐกิจผันผวน: ด้วยแนวทางการทำเกษตรแบบทฤษฎีใหม่ มุ่งสู่การเพิ่มศักยภาพเกษตรกรยุคใหม่. วารสารเศรษฐกิจการเกษตร 62(719): 5.
- อรุณวดี ล้อมรีน. 2555. ศักยภาพการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อเกษตรกรตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง. วารสารจันทร์เกษมสาร 18(34): 97-105.
- Yamane, T. 1973. Statistics: An Introductory Analysis. 3rd. Harper and Row Publication, New york.